

KIRGIZ HALK OYUNLARI ve GİYSİLERİ*

Yrd. Doç. Dr. Kürşad GÜLBAYAZ**

ÖZ

Kırgız Cumhuriyeti Orta Asya’da, Türk boyları’nın bir arada yaşadığı, karasal iklimin hüküm sürdüğü bir ülkedir. Kırgızistan’da Türk boylarının birçoğu yaşamaktadır. Ülkede Kırgız danslarının haricinde diğer Türk boyları kendi oyunlarını oynamakta, kendi giysilerini giymektedirler. Bu durum birbirlerini etkilemiş ve değişikliğe de sebep olmuştur.

Kırgız folkloru genel olarak kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılır. Kuzeyde Kazak Türkleri, güneyde ise Özbek Türkleri daha yoğun olarak yaşamaktadır. Bu sebepten dolayı kuzey Kazak kültüründen, güney ise Özbek kültüründen etkilenmiştir.

Kırgız dansları kendi içinde otantik ve günümüz dansları olmak üzere iki grupta toplanır. Otantik danslar belli bir yaş üzerinde olanlar tarafından oynanırken günümüz dansları gençler tarafından oynanır. Otantik dansları kız – erkek karışık oynarken günümüz danslarını sadece kızlar oynar.

Günümüz dansları otantik değildir. Hareketler otantik, kompozisyon ise hocaya göre değişmektedir. Hoca istediği kompozisyon ve düzenlemeyi yapar.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kırgız dansları, Kırgız milli oyunları, dans, folklor, Türk halk oyunları.

KIRGHIZ FOLK DANCES AND DRESSES

ABSTRACT

Kyrgyz Republic is in Central Asia where continental climates reigns and Turkish clans live together. Many Turkish clans live in Kyrgyzstan. In the country except of Kyrgyz dances other Turkish clans play their games and wear their clothes. This situation has led to the influenced and changed each other.

In general Kyrgyz folklore is divided into north and south. Intensely Kazakh Turks live in north and Uzbek Turks live in the south. For this reason north is influenced by Kazakh culture and south is influenced by Uzbek culture.

Kyrgyz dances include two groups as authentic and contemporary dances. Authentic dances are played by older people who have a certain age and contemporary dances are played by young. Both girls and boys play authentic dances but only girls play contemporary dances.

Nowadays dances are not authentic dances. Plays are authentic but composition varies according to the teacher. Teacher can make composition and arrangement what he wants.

Key Words: Kyrgyzstan, Kyrgyz dances, the Kyrgyz national games, dance, folk, dance, Turkish folk dances.

* 29 Nisan – 03 Mayıs 2008 tarihinde CID (International Dance Council) İstanbul 2. Uluslararası Dünya Dans Kongresinde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müdürü ve Türk Halk Oyunları Bölüm Başkanı,
kursadgulbeyaz@hotmail.com

Amaç: Türkiye’de Türk halk oyunları denildiğinde Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında oynanan halk oyunları anlaşılmaktadır. Ülkemizde çok sayıda devlet, belediye veya özel konservatuvarlar, dernekler, müzik bölümleri, halk oyunları bölümleri vardır. Bu konservatuvarlarda yer alan ve lisans eğitimi veren “Türk Halk Oyunları” bölümlerinde verilen eğitim repertuarı da Türkiye Cumhuriyeti sınırları ile sınırlıdır. Ancak bir kısmında maalesef Azeri Türkleri ve kısmen Balkan Türklerinin dansları ve müzikleri öğretilmekte, diğer Türk boy ve soylarının gerek dansları gerek müzikleri öğretilmemektedir. Bunun sebebi ise bu dans ve müziklerin bilinmemesidir. Bu şekilde verilen eğitimlerde de bunlar eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bu çalışmada amacım bu eksikliğe dikkat çekmek, genel olarak da olsa Özbek Türklerine ait dans ve kıyafetleri tanıtmak, bilgi vermek bu eksikliğe dikkat çekmektir. Bu sayede bu eksikliğin giderilmesine bir katkı sunabilmektir.

Kapsam ve Sınırlılık: Çalışma tamamen Kırgız dansları, dans giyimleri ve motifleri ile sınırlıdır. Araştırma bizzat tarafımdan, Kırgızistan’da yapılmıştır.

Yöntem: Çalışma literatür taraması, alan araştırması, derleme yöntemi ile birebir görüşme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Kaynak kişiler Kırgız olup, profesyonel dans veya bale eğitimi almış, devlet sanatçılığı yapan, dans eden, dans öğreten öğretmenler, kostüm yapan kişiler ve araştırmacılardan oluşmaktadır. Bu açıdan elde edilen bulgular doğru ve gerçekçidir.

Giriş

Kırgız Cumhuriyeti Orta Asya’da bulunmakta, doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti, batısında Özbekistan Cumhuriyeti, kuzeyinde Kazakistan Cumhuriyeti ve güneyinde ise Tacikistan Cumhuriyeti vardır. Yüz ölçümü 198.500 km² ve nüfusu ise yaklaşık 6.000.000 civarında, karasal iklimin hüküm sürdüğü bir ülkedir. Önemli şehirleri Calababat, Karagöl, Talas, Narın, Oş, Bişkek ve Issıkgöl’dür. Kırgızistan 7 oblasttan (bölgeden) oluşmaktadır. Bunlar Calalabat, Çüy, Oş, Narın, Batken, Issık Göl, Talas bölgeleridir. Önemli nehirleri, Narın, Talas, Kızılsu, Kurşab nehirleridir. Bunun yanı sıra Kırgızistan adeta bir göller ülkesidir ve üç bine yakın göl bulunmaktadır. Dünyanın ikinci en büyük krater gölü Issıkgöl buradadır.

Kırgızistan’da Kırgız Türklerinden başka Türkiye Türkleri, Özbek Türkleri, Tatar Türkleri, Kazak Türkleri, Uygur Türkleri, Yerli (Oğuz) Türkler, Afganistan Türkleri, İran Türkleri, Azeri Türkleri, Suriye Türkleri, Hakas Türkleri, Yakut Türkleri, Çuaş Türkleri gibi Türk soyları yaşamaktadır. Türklerin yanı sıra ülkede Ruslar, Çinliler, Koreliler, Almanlar, Pakistanlılar, Hindistanlılar ve Amerikalılar gibi başka milletten insanlar da azımsanmayacak kadar yaşamaktadırlar.

Bu çok ulusluluk ve urugluk** Kırgızların kültürlerinin tüm unsurlarını doğal olarak etkilemiştir. Yüzyıllar boyunca gerek Türk boyları gerekse diğer milletler kendi aralarında kız alıp vermiş ve iç içe yaşamışlardır. Bu süreç içerisinde Türk boyları arasında kültür değişmesi olmuş ama hiç birinde kültürel yozlaşma ya da kültür asimilasyonu olmamıştır.

Kırgızlar örf, adet, gelenek ve göreneklerine günümüzde de olabildiğince bağlıdırlar. Bunun en büyük iki kanıtı vardır. Birinci kanıt dildir. 300 yıldan fazla Rus (Çarlık ve

** **Urug:** Boy. Türk uruglarına Kırgız Türkleri, Özbek Türkleri, Kazak Türkleri, Oğuz Türkleri, Tatar Türkleri, Uygur Türkleri gibi Türk boylarını verebiliriz.

S.S.C.B. dönemleri) hâkimiyetinde yaşamalarına rağmen gerek ülke gerekse bölge kendi dillerine sahip çıkmışlar ve unutmamışlardır. Kırgız Cumhuriyeti ve bölgedeki diğer Türk devletleri bağımsızlıklarına kavuşalı henüz 17 yıl olmuştur. Ülkede ikinci resmi dil konumunda bulunan Rusça yeni yetişen nesil tarafından bilmemekte, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesini rahatlıkla konuşabilmektedirler.

İkinci kanıt ise Kırgız Türklerinin örf, adet, gelenek, görenek gibi kültür unsurlarına sahip çıkmalarıdır. Günümüzde dahi günlük giyimlerinde milli giysilerini gerek tamamıyla gerekse kısmen giymeye devam etmektedirler. Giyimleri genelde el işi ile yapılmakta sanayisel olarak sadece büyük parçaların birleştirilmesi kullanılmaktadır. Model ve çizim olarak ise çağdaş modeller ve çizimler kullanılırken motif ve işlemler tamamen otantik formunu korumaktadır. Giyimlerinde gösterdikleri bu hassasiyet gerek günlük yaşamlarında gerek milli oyunlarında, gerekse de milli müzikleri ve milli çalgılarında görüldüğü gibi yaşamlarında dahi tüm etkisiyle devam etmektedir.

Kırgızlarda halk oyunları denildiğinde ise bizim bildiğimiz ve anladığımız anlamda bir anlam ifade etmemektedirler. Oyun denildiğinde milli oyunlar ve eğlence oyunları diyebileceğimiz oyunlar akla gelmektedir. Mesela Ulak (Oğlak) Oyunu (Bkz. Resim:1, 2, 3.), Kız Kumay (Kız Kovalamaca), Yüksekçe Atılan Değneği Değnekle Vurup Düşürme Oyunu, Ayakla Taşı Başın Üstünden Atma Oyunu, Mendil Atmaca Oyunu gibi oyunlar akla gelmektedir.

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

Bizim anladığımız anlamda halk oyunlarına ya da halk danslarına Kırgızlar **“Biy”** demektedir. Sadece Kırgız Türkleri değil Özbek Türkleri, Kazak Türkleri, Uygur Türkleri ve diğer bölgedeki Türkler de bu ismi kullanmaktadır. Halk oyunları oynamaya ya da halk dansları yapmaya ise **“Biylemek”** tabiri kullanılmaktadır.

Kırgız Cumhuriyeti Kırgızistan’ın güneyi ve Kırgızistan’ın kuzeyi olmak üzere ikiye ayrılır. Dansları da bu bağlamda farklıdır. Kırgızistan’ın güneyi Özbekistan’a yakın ve komşu olduğu için ve de Özbek Türklerinin yoğun olarak yaşamasından dolayı danslarında birazda olsa Özbek danslarının hareketleri vardır. Kırgızistan’ın kuzeyinde ise Kazak Türkleri ile yoğun olan iletişim dolayısıyla bu bölgedeki Kırgız danslarında Kazak danslarının etkileri vardır. Örneğin Kırgızistan’ın güneyinde oynanan **“Şumkar Biyi”** hareketleri itibarı ile Özbek danslarını andırmaktadır.

Bu etkileşim giysilerine de yansımıştır. Genel olarak Kırgızistan’ın kuzeyinde **“şökülö”** giyilir. Şökülö başa giyilen, külah şeklinde bir başlıktır (Bkz. Resim: 4, 5, 6.).

Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Kırgızların ünlü destan kahramanlarından olan Manas'ın hanımlarının giydiğine inanılarak kutsallık boyutu katılmıştır. Şökülönün ünlü Tanrı Dağlarını temsil ettiği de söylenmektedir. Aynı zamanda ise Türklerin eski dini olan Gök Tanrı İnancı'na dayanılarak Tanrı'yı simgelediğine de inanılır. Şökülöyü gelinler gelinliğin üstüne giyerler ve damat evine gidildiğinde ise çıkarılır. Şökülö Kırgızistan'ın kuzeyinde yoğun bir şekilde giyilmesinin yanı sıra güneyinde de giyilmektedir. Bununla beraber ülkenin kuzeyinde yer alan Kazakistan'da da yoğun olarak şökülö giyilmektedir. Bu da Kazakistan – Kırgızistan etkileşmesinin giyimdeki en bariz örneklerinden bir tanesidir. Kırgızistan'ın güneyinde ise şökülönün yanı sıra yoğun olarak “doppı” da giyilir. Doppı ise aslında Özbek kadın baş giyimlerindedir. Ama Kırgızistan'ın güneyinde Özbek nüfusunun yoğun olmasından dolayı bu başlık Kırgızistan'ın güneyinde yoğun bir şekilde giyilmeye başlanmış ve aynı zamanda da kabul görmüştür. Bu da ülkenin güneyinin Özbek kültüründen etkilenmiş olduğunun kanıtlarından bir tanesidir (Bkz. Resim: 7, 8, 9, 10.).

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Kırgız dansları yaş gruplarına göre de farklılık göstermektedir. Çocukların dansı, genç kızların dansı, orta yaş ve daha yaşlı gurubunun oynadığı danslar ve erkek dansları olarak sınıflandırılabilir.

Küçük yaştaki çocuklar genelde çocuk oyunlarını tercih ederler. Konu olarak da genellikle küçük hayvanların hareketlerinin taklit edildiği oyunlardır. Çöçölör (civcivler) dansı, kozular (kuzular) dansını örnek olarak verebiliriz. Aselki dansı gelinlerin ve genç bayanların oynadığı danslara örnek olarak verebiliriz. Orta yaşlı hanımların danslarına ise Beşik Biyi dansını örnek olarak verebiliriz. Beşik biyinde çocuğun beşiğe konuluşunun taklit edildiği bir oyundur. Çocuğu beşiğe koyup alma anında yapılan hareketler bu dansa yapılır.

Erkek oyunlarında güç gösterisi içeren tarzdaki oyunlar oynanılır. Kamçılı oyunlar, atlı oyunlar ve eğlence oyunlarını erkekler oynarlar. Erkek danslarına At Biyi, Ulakçının Biyi, Mergençinin Biyi, Pahtacının Biyi gibi oyunları örnek olarak verebiliriz.

Yaşlar arasındaki farklılıklar danslarda giyilen elbiselere de yansımaktadır. Giyilen elbise ve giysilerden oynanan oyunun hangi yaş grubuna ait olduğu rahatça anlaşılmaktadır. Örneğin eleçek adı verilen başlık sadece orta yaş ve yaşlı kadınların giydiği başlıktır. Bu başlığı genç kızlar ya da yeni gelinler kesinlikle giymezler. Şökülö denilen başlık ise sadece gelinlerin giydiği başlıktır. Doppı denilen başlık ise küçük kızların giydiği başlıktır. Genç kızların başlıklarının ucunda tüy vardır. Bu tüy o kızın bekâr olduğunu gösterir. Bunun yanı sıra bekâr kızlar saçlarını en az iki adet olmak üzere örürler. Evliler ise başlarını ya bağlarlar ya da bir adet örürler. Bu şekilde saç örgülerinden de evli ya da bekâr olduğu anlaşılır. Erkekler “**kalpak**” adı verilen başlığı takarlar. Kalpakta yaş farkı yoktur. Ama oyun oynarken kalpak giyilmez baş bir bezle bağlanır. (Bkz. Resim: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17).

Resim: 11

Resim: 12

Resim: 13

Resim: 14

Resim: 15

Resim: 16

Resim: 17

Kırgız halk oyunlarını temelde ikiye ayırabiliriz. Birincisi “**Mahalli (Otantik) Biyler**” ikincisi ise “**Günümüz Biyleri**”.

Mahalli (Otantik) Biyler: Adından da anlaşılacağı gibi bu biyeler eskiden günümüze gelmiş, bozulmamış, otantikliğini koruyan biyelerdir. Kırgızistan’ın 7 bölgesinde ortak ve farklı, kendilerine has danslar vardır. Başka ulusların danslarına göre Kırgız dansları çok farklıdır ve Kırgızların özel hayatını anlatır. Genel olarak insanların yaptıkları işleri, hayvanları, hasat gibi günlük olayları kendine konu edinmiştir. İnsanların güncel hayatta yaptıkları işleri taklit eden oyunlardır. Bu biyelerin halk nezdinde yeri ve önemi çok büyüktür. Bu tür biyeleri oynamak, sergilemek bir ayrıcalık göstergesidir ve herkes de oynayamaz. Bu tarz oyunların hareketleri diğer Kırgız danslarından başka ve de farklıdır. Mesela Kiyiz Biyi, Caaçı Biyi, Kuştun Biyi, Koyçu’nun Biyi, Pahtaçı’nın Biyi, Çekicinin Biyi gibi oyunları örnek olarak verebiliriz. Bu tarz oyunlar Kırgızistanda yaklaşık 100 civarındadır.

Kiyiz* Biyi; taklitli danslardandır ve kiyiz yapan bayanların hareketlerini taklit eder.

Ayselki Biyi; tek kişilik danslardandır ve kız oyunudur. Birinci bölümünde hızlı hareketlerle dans edilirken ikinci bölümde ise ritim biraz daha yavaşlar ve hareketler de ritimle paralel olarak yavaştır.

Kuşun Biyi; kuşun havada yaptığı hareketlerini taklit eder. Kuşun uçuşu ve kanat çırpışı taklit edilir.

Caaç Biyi; taklitli danslardandır ve avcı dansıdır. İnsanlar av yaparken ne hareketler yapıyorsa Caaç biyinde de o hareketler yapılır. Etrafta ise bol miktarda hayvan derileri aksesuar olarak bulunur ve kullanılır.

Ak Çölmök Biyi; eğlence oyunlarına örnektir ve genelde çocuklar oynarlar. Oyuncular daire yapacak şekilde otururlar. Bir kişi elinde mendille oturan kişilerin arkasından koşar adımlarla ilerler ve bir kişinin arkasına örtüyü bırakır. Kimin arkasına örtü bırakılırsa ve kişi bunu fark etmez ya da örtüyü bırakan kişiyi yakalayamazsa ona ceza verilir. Ceza olarak ta bülbül gibi öt, bir hayvanın taklidini yap ya da dans et gibi cezalar verilir.

Mahalli Kırgız danslarında “şaman” inancının etkisi önemli bir yer tutmaktadır. Alevle oynanan oyunlar; yağmurun yağması için ayın düzenlemek tarzında oynanan oyunlar, çocuğu olmayanların insanların çocuk sahibi olmak için şaman danslarını oynamaları şaman dininin etkisinin günümüzde hala danslarda var olduğunun bir kanıtıdır. Bu tarz oyunlar oynanırken oyuncular özellikle duana** elbisesini giyerek dans ederler. Bu şekilde giyinerek kendilerini şamana benzetmeye çalışırlar.

Günümüz Biyleri: Adından da anlaşılacağı gibi bu biyeler günümüzde sahnede gösteri amaçlı kullanılan ve bizim Türkiye’de halk oyunları dediğimiz tarz oyunlardır. Bu tarz danslarda oyunun kendisi bir bütün olarak ele alındığında otantik değildir. Dansı çalıştıran hocanın sahne anlayışı, görüşü ve stiline göre değişebilmektedir. Yani kompozisyon hocaya göre değişmektedir. Bunun yanı sıra kullanılan hareketler ise eskiden beri kullanılan, var olan hareketlerdir. Yani Kırgız dansları için hareket bazında otantik oyun bazında ise otantik değildir diyebiliriz.

Günümüzdeki Kırgız danslarının oluşumunu kısaca şöyle özetleyebiliriz. Öncelikle dansta kullanılacak müzik tespit edilir. Kullanılması düşünülen müziğin sözlü ya da sözsüz olmasının bir farkı ya da bir önemi yoktur. Bununla birlikte danslarda sözsüz müziklerin kullanımı sözlü müzik kullanımına oranla daha fazladır. Tercihen halk müziği kullanılır. Dansın oynanılacağı, kullanılacağı programa göre kullanılacak müzik güncel, hareketli ya da popüler müziklerden de seçilebilmektedir. Müzik seçimi yapıldıktan sonra kullanılacak olan hareketlerin kompozisyonu üzerinde çalışılır. Müziğin yapısı ve formuna da uygun olan hareketler müzikle uyum sağlayacak şekilde sıralanır ve dans ortaya çıkmış olur. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise danslarda kullanılan hareketlerin her birinin otantik olduğu ve her birinin genel olarak bir şeyi anlattığıdır.

Bütün bunların yanı sıra dans hocasının kompozisyonuna göre yeni hareketler de üretilebilmektedir. Bu yeni üretilen hareketler ise var olan diğer hareketlerle aynı doğrultuda, yapıda ve formda olmaktadır.

* Kiyiz: Keçe.

** Duana: Pejmurde, salaş giyim tarzı.

Kırgız danslarının Türk halk oyunlarından farklı olan bu formatının en önemli etkisi kuşkusuz ki Rus kültüründen kaynaklanmaktadır. Çok uzun yıllar boyunca Rus hâkimiyetinde olan bölge, dans formu olarak Rus danslarına da benzemektedir. Her ikisinde de hareketler bir kompozisyon dâhilinde birleştirilerek oyun ortaya çıkmaktadır. Bu özellik Kazak danslarında da vardır. Bu noktada Kazak dansları ile Kırgız dansları birbirine çok benzemektedir. Bu benzerliğin bir diğer tarafı da Kırgız ve Kazak Türklerinin Kazan Türk soyundan oluşlarından da kaynaklanmaktadır.

Günümüzde gösteri amaçlı kullanılan Kırgız danslarının göze çarpan bir diğer özelliği ise erkeklerin bu dansları yapmamasıdır. Bu tarz danslar sadece kızlar ve özellikle de genç kızlar tarafından oynanıyor olmasıdır. Orta yaşa gelen bayanlar artık dans etmezler. Onlar otantik tarz oyunları oynamaya başlarlar. Erkekler ise kesinlikle bu tip dansları yapmazlar. Ancak düğünlerinde, kendi içlerinde, dışa açılmamak şartıyla kızlarla birlikte dans ederler. Kız tarafının düğünlerinde, törenlerde kızlar ile erkeklerin bir arada oynadıkları oyunlara Ulak Tartış, Ak Çölmük, Top Taş, Çekicinin Biyi gibi dansları örnek olarak verebiliriz.

Çekicinin biyinde pamuk tarlası canlandırılır. Erkekler tarlada pamuğu sulayan erkeğin hareketlerini yaparken kızlar ise ellerine örtü alarak pamuk toplayan kızların hareketlerini yaparak dans ederler. Bu dans genelde 5 – 6 çift tarafından oynanmaktadır

Günümüz Kırgız dansları hareketler açısından incelendiğinde vücut üç bölgeye ayrılır.

1. Ayaklar: Kırgız danslarında ayaklar en az yoğunlukta kullanılan bölgedir. Özel ayak hareketi var olmakla birlikte genelde pençe üzerinde yürüme hareketi vardır. Yoğunlukla pençede adeta süzülürcesine yürüme hareketi, düz yürüme hareketi ve bir diz yukarda yere çökme pozisyonu kullanılır. Türk halk oyunlarında olduğu gibi yoğun ve öne çıkar şekilde ayak hareketleri yoktur (Bkz. Resim: 18, 19, 20, 21).

Resim: 18

Resim: 19

Resim: 20

Resim: 21

2. Kollar: Kırgız danslarında en çok kullanılan ve ön plana çıkan bölge kollarıdır. Kolları da kendi içerisinde üçe ayırarak incelemek daha doğru olacaktır.

Kolların kullanımında omuzdan yapılan hareketler öne çıkmaktadır. Kollar omuzlardan başlayarak geniş şekilde hareketler yapar. Bu hareketler yumuşak hareketler olup kesinlikle sert hareketler değildir (Bkz. Resim: 22, 23).

Resim: 22

Resim: 23

Kolların kullanımında ikinci derecede önemli olan bölge dirseklerdir. Dirsekler açılıp kapanarak yapılan hareketler kollarla yapılan hareketlere derinlik ve estetiklik katılmasına yardımcı olur. Özellikle durularak yapılan hareketlerde bütün hareket kollarıdır. Bu anlarda kollar dirseklerden ileri geri ve sağa sola yanlara açılıp kapanarak kullanılır (Bkz. Resim: 24, 25, 26, 27).

Resim: 24

Resim: 25

Resim: 26

Resim: 27

Kırgız danslarında kol kullanımında en çok öne çıkan bölüm bilekler ve parmaklardır. Bileklerden yapılan hareketler kol hareketlerine derinlik, estetiklik, güzellik ve zarafet katar. Bilekler kendi ekseninde çevrilerek kullanılır. Parmaklar ise genelde bir birinden açık olarak kullanılır. Orta parmak düz ve aşağı doğru uzatılarak kullanılırken ile işaret parmağı, dördüncü parmak ile serçe parmak düz, ileri ve hafifçe yukarı doğru uzatılarak kullanılır. Ayak hareketlerinin olmadığı yerlerde bütün hareket kollardadır. Kollar, ayaklar durmaya yakın omuzlardan kullanılırken ayak hareketleri bittikten sonra ise dirseklerden kullanılır. Devamında ise dirsekten kullanıma bilekten yapılan hareketler ve parmak hareketleri eklenerek kompozisyon tamamlanmış olur. İkinci harekette ise genelde kol hareketi vardır. Ayakla hareket birkaç kol hareketinden sonra başlar. Kırgız danslarının hareketleri ayaklarla başlar, kollar ve dirseklerle devam eder, bilek ve parmaklarla sonlanmış olur şeklinde özetlersek daha somutlaştırmış oluruz (Bkz. Resim: 28, 29, 30, 31, 32).

Resim: 28

Resim: 29

Resim: 30

Resim: 31

Resim: 32

3. Baş Kullanımı: Kırgız danslarında baş kullanımı özellikle güney bölgesinde kuzeye göre daha ön plana çıkmakta ve dikkat çekici olmaktadır. Bunda da Özbek danslarının etkisi vardır. Kırgız danslarında baş her zaman çeneden yukarı kalkık ve ileri hamle yapacak şekilde kullanılır. Kollar kullanılırken baş her zaman elleri takip eder ve bu sebepten dolayı yukarıya bakılır şekilde kullanılır. Çökülerek beklenen anlarda kollar dik duran dizlerin üzerinde, eller ise üst üste beklerken baş yine dik ve sağa sola gerdan kırarak kullanılır (Bkz. Resim: 33, 34).

Resim: 33

Resim: 34

Kırgız danslarında giyilen kıyafetlerde farklı renkler kullanılabilinmektedir. Bunun yanı sıra elbiselerde beyaz renk daha yoğunlukta tercih edilmektedir. Kızların giydiği şökülönün ve giysilerin beyaz olması dağlardaki karları temsil eder. Tanrı Dağlarında haziran ayında dahi kar olması bu görüşü doğruluğunu kuvvetli bir şekilde desteklemektedir. Kızların ayakkabıları da genelde beyaz renkli olur. Kullanılan takı, aksesuar, küpeler, yüzükler süslü ve kıyafetlere uyacak şekilde tercih edilir (Bkz. Resim: 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41).

Resim: 35

Resim: 36

Resim: 37

Resim: 38

Resim: 39

Resim: 40

Resim: 41

Kullanılan motifler ise genelde ülke bazında ortak olmakla birlikte bölgelere göre farklılıklar da göstermektedir. Mesela kuzeyde Issık Göl civarında dalga motifleri, kuş resimleri; güney bölgesinde pamuğun çok olmasından etkilenilerek pamuk motifi; dağlık bölgelerde keçi, kartal ve kuş gibi av hayvanlarının motifleri; ovalık kesimlerde çiçek, at, koyun gibi evcil hayvan motifleri ağırlıklı olarak giysilerin motiflerinde ve süslerde kullanılmaktadır. (Bkz. Resim: 42, 43, 44, 45)

Resim: 42

Resim: 43

Resim: 44

Resim: 45

Kırgız danslarında diğer ülkelerde oynanan oyunlarda vardır. Mesela Kırmızı Biyi Kazak danslarında ve Kırgız danslarında aynı isim, hareket ve müzikle oynanmaktadır. Türkiye’de Tokat, Bingöl gibi yörelerimizde oynanan oyunlarından olan Kartal Oyunu Kırgızlarda Şumkar adıyla oynanmaktadır. İsim farklı gibi gelmekle birlikte Kırgız Türkçesindeki Şumkar Türkiye Türkçesinde Kartal demektir. Kırgızistan’da oynanan Şumkar Biyi hareketleri itibariyle Tokat ve Bingöl’de oynanan Kartal Oyunu ile neredeyse bire birdir. Aradaki en büyük fark Şumkar Biyinde kullanılan müzikle Kartal oyununun müziğinin aynı olmamasıdır (Bkz. Resim: 46, 47, 48).

Resim: 46

Resim: 47

Resim: 48

Kırgız dansları oyuncu sayıları dikkate alındığında ise üç gruba ayrılır. Kırgız danslarında solo şeklinde tek kişilik danslar vardır. Aselki Biyini solo oyunlara örnek olarak verebiliriz. İki, üç ve dört kişinin oynadığı oyunlar vardır. Bu tarz oyunlara Pahtacının Biyi dansını örnek olarak verebiliriz. Kiyiz Biyi, Kımız Biyi gibi oyunlarda dört kişiden daha fazla insanla oynanan grup oyunlarına örnektir.

Kırgız danslarının bir kısmında araç kullanımı da mevcuttur. Örneğin Çekicinin Biyinde ellerde kamçı olur ve kamçı ile oynanır. Pahtacının Biyi örtü ile oynanır. Kız Kuumay (Kovalamaca) oyununda at kullanılır ve elde kesinlikle kamçı bulunur. Ata binen kızı kısa bir süre bekledikten sonra delikanlılar at ile yakalamaya çalışırlar. Kızı yakalayan ilk genç kızı öperek ödülünü almış olur. Kızı kimse yakalayamazsa kız tüm delikanlılara ceza verir. Cezadan daha da önemlisi bu durum o gençler için utanç verici bir durum olur, komik duruma düşerler ve alaya alınırlar. Günümüzde bu oyun gerçek at yerine insanların üzerine binilerek de oynanmaktadır. Oyunun aslında kız eğer bir delikanlı tarafından yakalanırsa delikanlı tarafından öpülür ve kız ile o delikanlı evlendirilmiştir. Ama artık günümüzde bu adet ortadan kalkmış ve oyun sadece eğlence amaçlı oynanır hale gelmiştir.

SONUÇ

1. Kırgız halk oyunları genel olarak ülke bazında bir bütünlük göstermektedir.
2. Kırgız halk oyunlarında ufak farklılıklar da vardır. Bunun sebebi bölgeler arasındaki etnik köken ve coğrafi şartlardır.
3. Kırgız halk oyunlarını milli oyunlar ve günümüz oyunları adıyla iki ana grupta toplarız.
4. Kırgız milli oyunları otantikliğini halen korumakta ve herkes tarafından bilinmektedir.
5. Günümüz Kırgız dansları; var olan bir müziğin üzerine yine var olan hareketlerin serpiştirilmesi ile oluşan bir kompozisyon şeklindedir.
6. Günümüz Kırgız danslarını kızlar oynamakta erkekler ise oynamamaktadır.
7. Kırgızistan genelinde kullanılan kıyafetler genelde aynıdır. Motif ve işlemlerde ise farklılıklar vardır.
8. Günümüz Kırgız danslarında elbiseler farklı renkte kullanılır.
9. Danslarda kullanılan giysilerdeki motiflerin tercihi tamamen dans hocasına aittir.
10. Bir grup dans edeceği zaman sadece bir adet müzik eşliğinde bir oyun oynar. Birde fazla oyun oynanmaz.

KAYNAKLAR

- Kırgız Oyunları, Frunze Yayıncılık, Frunze, 1958.
- **KASIMOV, R., AKMATALİYEV, K.**, Ev Yaşamının Kısa Ansiklopedisi, Kırgız - Sovyet Ansiklopedisi Yayınları, Frunze (Bişkek), 1989.
- **MAKSİMOF, V.; SOROKİN, E., DYUDÇENKO, L., USUBALİYEVA, B.**, Kırgız Oymoları, Kırgızistan yayın evi, Frunze (Bişkek) 1986.
- **İŞENKULOV**, İrisbay Abdullayeviç, 1974 Kırgızistan Calalabat Bölgesi Bazargurgan İlçesi doğumlu, Calalabat Devlet Üniversitesi Dans Öğretim Elemanı, kendisiyle değişik zamanlarda yapılan söyleşilerden, Calalabat – Kırgızistan, 2007 – 2008.
- **ŞARAPOVA**, Narkan, 1963 Calalabat doğumlu, kendisiyle değişik zamanlar yapılan söyleşilerden, Calalabat – Kırgızistan, 2007 – 2008.
- 8 Aralık 2007, Bazargurgan Celalabat, Oş Müzik Okulu mezunu, Bişkek Müzik Üniversitesi Koro Bölümü mezunu,